

**AHOLI PUNKTLARINI FAVQULODDA HOLATLARDAN MUHOFAZA
QILISH REJALARINI TUZISH**

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti

*Ôqituvchi: **Komil Eshkuvatov***

*Talaba: **Xolmominova Dildora***

email: bobomuroddavurov2@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqolada aholining favqulodda holatlardan muhofaza qilinishini ta'minlashga doir asosiy nazariy va amaliy yondashuvlar, xavflarni baholash, rejalashtirish tizimi, evakuatsiya tartibi, qutqaruv kuchlarining faoliyati, tiklash ishlari va boshqaruv tamoyillari ilmiy asoslangan tarzda yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *favqulodda holat, xavfsizlik, evakuatsiya, ogohlantirish tizimi, muhofaza rejasi, boshqaruv.*

Aholi punktlarini favqulodda holatlardan muhofaza qilish masalasi zamonaviy xavfsizlik siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Dunyoning turli hududlarida sodir bo'layotgan tabiiy ofatlar, texnogen avariylar, ekologik muammolar va biologik xavflar sonining ortib borayotgani mavjud xavfsizlik tizimiga yangicha talablar qo'yimoqda. Har bir hududning o'ziga xos xususiyatlari, aholi soni, infratuzilma darajasi va joylashuvi favqulodda holatlarga tayyorgarlik darajasini belgilaydi. Shu sababli favqulodda holatlardan muhofaza qilish rejasining ishlab chiqilishi har bir aholi punkti uchun majburiy strategik hujjat hisoblanadi.

Aholi punktlarini muhofaza qilish rejalarining asosiy maqsadi — favqulodda holat sodir bo'lishining oldini olish, uning oqibatlarini kamaytirish va aholini xavfsiz hududga evakuatsiya qilishni samarali tashkil etishdan iboratdir. Rejada aniqlangan xavflarning xaritasi, harakat algoritmi, ogohlantirish tizimi, resurslar taqsimoti, qutqaruv kuchlarining vazifalari va tiklash jarayonlari batafsil belgilab qo'yiladi.

Favqulodda holatlarning yuzaga kelish sabablari ko'p qirrali bo'lib, ular tabiiy, texnogen va biologik turdagi xavflarga bo'linadi. Tabiiy xavflar orasida zilzila, sel, ko'chki, kuchli shamol, bo'ron, qurg'oqchilik, o'rmon yong'inlari kabi holatlar aholi hayotiga bevosita tahdid soladi. Texnogen xavflar esa inson faoliyati bilan bog'liq bo'lib, ularga sanoat korxonalaridagi avariya, portlashlar, zaharli moddalar bilan bog'liq hodisalar, transport falokatlari va energetika tizimlaridagi nosozliklar kiradi. Biologik xavflar esa yuqumli kasalliklarning tarqalishi, epidemiya va ekologik inqirozlar bilan bog'liq bo'lib, aholining salomatligiga jiddiy xavf tug'diradi.

Reja tuzish jarayonida xavflarni identifikatsiya qilish va baholash birinchi o'rinda turadi. Har bir xavf o'z ehtimolligi, kutilayotgan zarari va ta'sir ko'lami bo'yicha toifalarga bo'linadi. Hududning seysmik faolligi, suv havzalariga yaqinligi, landshaft xususiyatlari, transport yo'llari, muhim ijtimoiy obyektlar, sanoat korxonalarining joylashuvi, aholi zichligi alohida tahlil qilinadi. Xavflarni baholash natijasida hudud bo'yicha maxsus xavf xaritalari ishlab chiqiladi.

Kartografik ma'lumotlar favqulodda holatlarda resurslarni to'g'ri yo'naltirish va qaysi hududda qanday choralar ko'rilishini aniqlashda muhim vosita sifatida qaraladi. Xavf zonalar xaritasi, evakuatsiya yo'nalishlari, yig'ilish punktlari, tibbiy va qutqaruv markazlari joylashuvi xaritada aniq ko'rsatiladi. Bu xaritalar favqulodda holatlarni boshqarish markazi uchun asosiy hujjat hisoblanadi.

Aholini ogohlantirish — favqulodda holatlarning oqibatlarini kamaytirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan bosqichdir. Ogohlantirish tizimi qanchalik samarali bo'lsa, aholini xavfsiz hududga o'z vaqtida ko'chirish imkoniyati shunchalik yuqori bo'ladi. Ogohlantirish tizimlari ichida markaziy sirena tarmoqlari, mobil xabarnomalar, televideniye, radio, internet va ijtimoiy tarmoqlar alohida o'rin tutadi. Aholi favqulodda ogohlantirish signallarining ma'nosini oldindan bilishi va ularga qanday javob berishni amaliy mashg'ulotlar orqali o'zlashtirishi kerak.

Evakuatsiya — aholini xavf zonasidan xavfsiz hududga ko'chirishni nazarda tutuvchi asosiy chora-tadbirlar yig'indisidir. Evakuatsiya rejasi odatda aholini to'plash punktlari, ko'chirish tartibi, transport vositalari, nogironlar, qariyalar va

bolalar uchun alohida ko'rsatmalar, evakuatsiya yo'llarining texnik holati kabi ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. Evakuatsiya vaqtida tartib-intizomni saqlash, odamlarning bir joyga to'planib qolishini oldini olish, panika holatlariga yo'l qo'ymaslik muhim ahamiyatga ega.

Qutqaruv kuchlari faoliyati favqulodda holatlarda aholi hayotini saqlab qolishning asosiy bo'g'inlaridan biridir. Qutqaruv otryadlari, tibbiy brigadalar, yong'in xavfsizligi xizmatlari, ichki ishlar organlari, ko'ngilli guruhlar o'zaro muvofiqlashgan holda harakat qilishi zarur. Har bir tuzilmaning vazifasi oldindan belgilab qo'yiladi. Qutqaruv kuchlarining texnik jihozlanishi, aloqa tizimi, transport vositalari, shaxsiy himoya vositalari yetarli bo'lishi rejaning majburiy talabi hisoblanadi.

Tibbiy yordamni tashkil etish favqulodda holatlardan so'ng talofatlarni kamaytirishda eng muhim omildir. Jarohatlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish, ularni tibbiy muassasalarga yetkazish, mobil tibbiy punktlar tashkil etish, sanitariya-epidemiologik nazoratni kuchaytirish shular jumlasiga kiradi. Yuqumli kasallik xavfi yuqori bo'lgan sharoitlarda qo'shimcha himoya choralari ko'riladi.

Favqulodda vaziyatdan keyingi tiklash ishlari bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Yo'llar, ko'priklar, uy-joylar, elektr tarmoqlari, ichimlik suvi tizimlari tiklanadi. Mahalliy hokimiyat, qutqaruv xizmatlari va aholining o'zaro hamkorligi tiklash jarayonining samaradorligini oshiradi. Aholiga psixologik va moddiy yordam ko'rsatish ham tiklash ishlarining muhim qismidir.

Favqulodda holatlardan muhofaza qilish rejalarini muntazam ravishda yangilab borish, mashg'ulotlar o'tkazish, aholini o'qitish tartibi rejaning samaradorligini belgilaydi. Har yili rejalarining qayta ko'rib chiqilishi, zaif tomonlar aniqlanib, takomillashtirilishi zarur.

Xulosa qilib aytganda, aholining favqulodda holatlardan muhofaza qilinishi yuqori darajadagi tashkiliy tayyorgarlik, ilmiy asoslangan yondashuv va doimiy profilaktik ishlarni talab etadi. Rejaning mavjudligi favqulodda holatlar oqibatlarini kamaytirish, aholi hayotini saqlab qolish va iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirishda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi nashrlari.
2. "Favqulodda vaziyatlarda aholini muhofaza qilish asoslari" — o'quv qo'llanma.
3. Xalqaro favqulodda boshqaruv assotsiatsiyasi hisobotlari.
4. Tabiiy ofatlar bo'yicha Global hisobot (UNDRR).
5. Oliy ta'lim uchun xavfsizlik asoslari darsligi.